

IJTIMOIIY PEDAGOGIKA RIVOJLANISHINING MADANIY -TARIXIY ASOSLARI

Ochilova Xilola Sherali qizi

*Nizomiy nomidagi TDPU "Maktabgacha ta'lim kafedrasida o'qituvchisi.
dhdhdiid625@gmail.com.*

Bobodo'stova Nozima Shuxrat qizi

"Maktabgacha ta'lim" yo'nalishi 1-kurs talabasi .

Islomova Sabina Jamshidxon qizi

Nizomiy nomidagi TDPU "Maktabgacha ta'lim" yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya Mazkur maqola orqali mualliflar ijtimoiy pedagogikaning fan sifatida rivojlanishi ,pedagogikaning fan sifatida respublikamizda mustaqillikni qo'lg'a kiritgandan keyingi ijtimoiy faoliyatning madaniy almashinuvi ,ijtimoiy holatlar haqida so'z yuritadi .

Kalit so'zlar: axloqiy qadriyatlar ,pedagogik g'oya ,rivojlanish ,hayot me'yorlari,ijtimoiylashish usullari ,pedagogik qarashlar ,shakllanish ,metodologiya ,ijtimoiy muhit

Iqtisodning liberallasuvi turli ijtimoiy qiyinchiliklarni –ilmsizlar sonining ortishi, turli tengsizliklar paydo bo'lishi, hayot tarzining buzilishini keltirib chiqardi. Shuning uchun O'zbekiston taraqqiyotining o'z yo'li, asoslanadigan etakchi tamoyillaridan biri kuchli ijtimoiy siyosat olib borish hisoblanadi.

Ijtimoiy faol shaxsni jamiyat ishlab chiqarishning asosiy sharti sifatida shakllantirish har bir fuqaro hayotining ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy sohalarida ishtirok etishi;

Shaxsni ijtimoiylashtirish vositalari sifatida demokratiyalashtirish

Ta'limni demokratiyalashtirish-faollik va tashabbusni, hamkorlik, birlik vositalarini rivojlantirishni nazarda tutsa insoniylashtirish-yosh avlodni milliy, ijtimoiy-madaniy qadriyatlar orqali umuminsoniy ma'naviy qadriyatlarga, inson huquqlarini ta'minlashga ko'nikishlari demakdir.

Ijtimoiy pedagogika mustaqil fan sifatida respublikamiz mustaqillikni qo'lg'a kiritgandan so'ng o'qitila boshlagan bo'lsada, u ijtimoiy tarbiya, ijtimoiy faoliyat, ijtimoiy himoya ko'rinishida qadimiy ildizlarga ega. Ilk diniy-falsafiy (Avesto) va adabiy (Alpomish, Go'ro'g'li)manbalarda biz insonning ijtimoiy kelib chiqishi nuqtainazaridan pedagogik qarashlarning aks etganini ko'ramiz. Keyinchalik Markaziy Osiyo hududida islomdinining tarqalishi yangi ma'naviy, axloqiy qadriyatlarni yuzaga keltirdi. Ular mintaqadagi oila va jamiyat tarbiyasiga ta'sir ko'rsatdi. Markaziy Osiyoning arab halifaligi tarkibigakirishi madaniy almashinuv,

fikr va qarashlarning erkin kurashi, o‘zaro munosabatlarning shakllanishini yuzaga keltirdi. Moddiy barqarorlik, ishlab chiqarish hamda savdo rivoji ehtiyojlariga asoslangan yangi ijtimoiy-iqtisodiy holat ma’naviy va madaniy hayotning yuksalishiga, dunyoviyi va fanlarning gullab-yashnashiga, fors, arab, qadimgi yunon madaniyati yutuqlarini o‘zlashtirishga yordam berdi.

Ijtimoiy pedagogik g‘oyalar va nazariyalarning shakllanishida Sharq uyg‘onish davri olimlarining asarlari alohida o‘rintutadi. Ular faoliyatining mohiyati o‘sha davrgacha mavjud bulgan ijtimoiylashtirish usullarini ilmiy asoslangan tizimholatiga keltirganliklaridadir. Etuk olimlarning faoliyatidagi uziga xoslik, ya’ni doimiy ilm bilan mashg‘ul bo‘lish, bilimga chanqoklik ularning ijtimoiy pedagogik qarashlarining mazmunida uz aksini topadi. Al-Xorazmiy, Farobiy, Beruniy, Ibn Sino, Ulug‘bek kabi olimlar uz ilmiy va pedagogik faoliyatlarida rivojlantiruvchi, tarbiyalovchi va ta’lim beruvchi ta’sir kuchlarini o‘ziga kelayotgan avlodga qaratish g‘oyasini ilgari surishgan va buni tadqiq etishgan. Bu, avvalambor, ular ta’limning maqsadini xryotga tayyorlash, axloqiy me’yor va qoidalar, kasbiy malakalar va chuqur bilimlarga ega bo‘lishda, deb bilganliklarida namoyon bulgan. Mashxur olim Al-Xorazmiy (783 — 850 y.) asarlari yorqindidaktik tavsifga egadir. U savol-javob metodi orqalibilimlar qulga kiritilishi, bu jarayonda shaxs boshqalar bilan munosabatlarga kirishishi va jamiyatning faol a’zosiga aylanishini ta’kidlagan. Buyuk qomusiy olim Abu Rayhon Beruniy (973 — 1050 y.) ta’lim jarayonida qullaniladigan ilmiy usullarni ishlabchiqqan. U, shuningdek, ta’lim tamoyillarini ham tasniflagan. Allomaning pedagogik qarashlarini ijtimoiy yo‘naltirilishi axloqni ijtimoiy xususiyatlar va hissiyotlarning ifodasi sifatida tushunganligida o‘z ifodasini topgan. Uning tarbiya, shaxsning shakllanishida va jamiyatdagi amaliy faoliyat uchun ilm va meqnatning ahamiyati haqidagi g‘oyalari hozirgacha o‘z ahamiyatini saqlab qolgan Buyuk qomusiy olim Abu Ali ibn Sino (980 — 1037 y) o‘z davrining barcha bilim sohalarini qamrab oluvchi katta ilmiy qoldirgan bo‘lib, uning barcha asarlarida pedagogik mavjud. Olimning bilim, iroda va insonning rivojlanish jarayonidagi maqsadga intiluvchanligi, atrofmuhit ta’siri, axloqiy va mehnat tarbiyasi, muomala san’ati, bolalarni jamoada o‘qitish haqidagi g‘oyalari hozir ham nihoyatda muhim hisoblanadi. Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniylar ta’lim muammolari bo‘yicha fikrlar bildirishgan va insonning jamiyatga sermahsul xizmat qilishi uchun o‘z akushy, jismoniy, axloqiy, estetik va meqnat qobiliyatlaridan samarali foydalanish imkonini beruvchi ta’lim vazifasini alohida ajratib ko‘rsatganlar. Ta’limning rivojlatiruvchi vazifasini amalga oshirish maqsadida ular quyidagi didaktik tamoyillardan foydalanishni maslahat berganlar:

- asta-sekin tushunchalarning murakkablashuvi;
- amaliyotni tajriba bilan bog‘lash;
- qabul qila olishlik;
- ko‘rgazmalilik.

Ibn Sinoning fikricha, ijtimoiylashtirish ko'nikmalari jamoa bo'lib o'qitish shaklida yaxshi shakllanadi. Buning uchunu quyidagilarga asoslanishi lozim:

1. Ta'lim oluvchilar, o'qituvchi va o'quvchilar orasida tajriba, bilim, ma'naviy va axloqiy qadriyatlar almashinuvini tashkil qilish.

2. Musobaqalashuv elementidan foydalanish.

O'quvchining ijtimoiy-axloqiy xususiyatlarining biri - muomala. O'zaro tushunish, o'zaro yordam, do'stlik qissini rivojlantirildi. Buyuk olimlarning pedagogik qarashlari va faoliyatlarining ijtimoiy-pedagogik yo'naltirilganligi ularning, avvalambor, hayotga har tomonlama tayyorlash hisoblangan ta'lim maqsadini sharhlashlarida o'z ifodasini topgan. Ular shaxsning jamiyatda o'z o'rnini belgilab olishini ta'minlab beruvchi eng muhimsifatlar - bu mehribonlik, yaqinlarga yordam, g'urur, vijdon, yaxshi niyatlilik va sabr, deb hisoblaganlar. O'quvchilarning har tomonlama intellektual va mehnattayyorgarliklariga katta e'tibor qaratib, Forobiy va Ibn Sino yoshlarning jamiyatga "kirish"larining eng muhim omillari sifatida faollik, mustaqil tashabbuskorlik, intiluvchanlik, qiziquvchanlik va aqliy qobiliyatlarni ko'rsatib o'tishgan. Forobiy ijtimoiy tarbiyada o'qituvchiga etakchi urinajratib, uning faoliyatini - jamiyatning kelajagi ungapog'liq bulgan hukmdor faoliyatiga qiyoslaydi. Forobiy ham Ibn Sino kabi, o'qituvchilar e'tiborini o'quvchilarning bilimlarini hayotga tadbiiq etishlariga qaratishlarilozimligiga ishora qilgan. Qomusiy olimlar shaxsiy namunaga nihoyatda katta e'tibor berishgan hamda o'zlari ham intiluvchanlik, yuqori ijtimoiymavqega erishganlik namunasi bo'lib xizmat qilishgan. Forobiymehnatsevar, irodali, kamtar, sodda bo'lgan va doimiyordamga intilgan. Forobiyning o'quvchilarni individualpsixologik va aqliy xususiyatlariga mos keluvchi ta'limning ustuvorligi, kasb tanlash muhimligi haqidagi fikrlarihozirgi kunda ham katta ahamiyatga ega.

Tarbiyaning ijtimoiy xarakteri haqidagi g'oyalar Alisher Navoiyning adabiy merosida niqoyatda aniq ifodasini topgan. Shoirning pedagogik qarashlari insonparvar tavsifga ega. Buyuk inson egallashi lozim bo'lgan barcha bilim va kasb-hunarlar u tomonidan Vatan foydasi uchun qo'llanilishi kerakligini aloqida ta'kidlab o'tgan. Markaziy Osiyo olimlari tomonidan tarbiya va ta'limning ijtimoiy o'rnini ijtimoiylashuvning mikrooillar: muhit, oila va o'quvchilar guruhiga e'tibor karatganlarida hamda otaonalar, pedagog va o'quvchining harakatlarini mujassamlashtirish kerakligi bilan bog'liqlikda ochibberganliklarida yorqin namoyon bo'ladi. Shunday qilib, o'rta asr olimlari ijtimoiy pedagogikasohasida katta meros qoldirganlar. Ularning ilmiy pedagogikasarlari zamonaviy ijtimoiy pedagogika ilminirivojlantirish uchun muhim manba hisoblanadi. Alisher Navoiy, Forobiy, Ibn Sinolarning falsafiy vapedagogik konsepsiyalari keyingi davrlarning etakchi ta'limotlarini rivojlantirish uchun asos bo'lib xizmat qilgan. XI — XII aerd yashab ijod qilgan Markaziy Osiyoma'rifatparvar olimlari turli fanlar, shu jumladan, pedagogikaning rivojiga katta hissa qo'shishdi. Yusuf Xos Hojib,

Burxoniddin Zarnujiy va Ahmad Yugnakiylar bolalar jamiyatda o'z o'rnini topishida bilim, ota-ona, oilaning o'rnialohida ajratib ko'rsatadilar. Ular tarbiyaning asosiy maqsadi deb, komil insonni tarbiyalash, unga etishish vositasi sifatida esa qattiq qo'llik va doimiy mehnatga o'rgatishni tushunishgan. Zarnujiyning "Ta'limda o'quvchiga pandlar" kitobi, Yusuf Xos Hojibning "Kugadg'u bilig" asari Markaziy Osiyoda pedagogikaga oid bo'lgan birinchi kitoblar hisoblanadi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, o'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning o'ziga xos xususiyatiga ega fanligini, ilmiy bilimlar sohasida tayanganligini, qadim antik davrlardayoq bolani himoya qilish maqsadida o'z ijtimoiy pedagogik tarbiyaga oid muammolarni oldinga surish haqidagi g'oyalarni tadbiq qilgan. Yana xulosa qilib ayta olamizki ijtimoiy pedagogika jamiyatni va ijtimoiy munosabatlarni, hamda insonlarning bir birlari bilan qanday muomalagakirishishlarini, nima uchun bir guruhga birlashishlarini va jamiyatning boshqa ijtimoiy masalalarini aniqlashga harakat qiladi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Sh. M. Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. -T.: "O'zbekiston", 2017. -488b.
2. Ochilova .X. Sh "MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINING GRAMMATIK TO'G'RILIGINI SHAKLLANTIRISH
Лучшие интеллектуальные исследования 10(1)179-185
3. "Maktabgacha tarbiya muassasalarida bolalar nutqini rivojlantirish
4. N. M. Qayumova .Maktabgacha pedagogika. -T.: 2018 Darslik
5. Maktabgacha ta'lim muassasining "Ilk qadam "davlat o'quv dasturi Toshkent -2018-yil
6. Qodirov B. G. Komil inson tarbiyasining pedagogik asoslari .Toshkent "Mehnat" 2001-yil.
7. N. M. Eganberdiyeva Ijtimoiy pedagogika. -T: 2014 Darslik .